

TEATRUL GERMAN DIN CERNĂUȚI (1803-1923)

Alis Niculică

SUMMARY: *Once with the occupation of Bucovina in 1774, the spreading of German culture was one of the many consequences. This was made through different ways, one of them, with a great impact, was the Theater. If at the beginning the theatre was promoted by various companies from the whole Empire, with the passing of the time, the theatrical institution becomes a reality when a special location was builded. From the most important companies which had performed at Chernovtsy (in most of the cases on improvised stages), we mention those leaded by Iosef Neuberg, Alois Heim, Alfred Hein, Franz Urbany, Constantin Loboiko, Lucian von Eysenbach, Gustav Sinnmayer, Jacques Kalvo, Louis Konderla. Only in 1878 has begun the construction of the building that would later be known as the Old Town Theatre, where local talents had the opportunity to affirm. The theatre had permanent seasons with a well chosen repertory. In 1905 a new building was constructed under the name of The New Town Theatre, being an architectural masterpiece of the architects Fellner and Helmer, where there were presented performances not only in German (performances that had biggest weight), but also in Polish, Romanian or Ukrainian. After the union between Bucovina and Romania in 1918, there were attempts of converting the German Theatre from Chernovtsy into National Theatre, this project being accomplished only at the beginning of the year 1923, as a result of some massive students' manifestations. The presence of the German Theatre in Bucovina went a real progress for the Bucovinian culture, through her entering valuable literary works belonging to the German or universal literature.*

După anexarea Bucovinei de către Austria, la 1775, vechea administrație românească a fost desființată, în locul ei instituindu-se alta, de tip austriac. A fost adusă, pentru a pune în aplicare programul de constituire a noilor structuri administrative, o adevărată „armată” de funcționari, alcătuită, majoritar, din etnici germani. „Această armată de străini a acaparat mai întâi administrația și justiția, apoi diversele compartimente ale activității materiale și spirituale”¹. Toți acești funcționari străini nu cunoșteau limba și obiceiurile populației autohtone. Mulți dintre ei erau de alte etnii, dar îi unea o trăsătură comună: erau formați și educați în spiritul culturii germane. De acum încolo, Bucovina va fi supusă unui proces sistematic de colonizare, principalul pretext fiind nevoia de mână de lucru, populația locală fiind în număr prea mic față de teritoriul pe care îl ocupă. Între colonizatori, germanii ocupă un loc distinct. Aceștia vor pune mâna pe principalele pârghii economice, politice și culturale. Meseriașii germani sunt aduși de antreprenori de aceeași etnie pentru exploatarea pădurilor și a bogățiilor subsolului. Ei formează adevărate colonii pe lângă așezările românești, iar la orașe formează comunități compacte.

Deși o minoritate, germanii, prin privilegiile pe care le-au primit, au început să domine viața politică, economică și culturală. În orașe și târguri, școlile și celelalte instituții suferă un proces de germanizare, ocupanții manifestând o tendință evidentă de a-și impune propria-i cultură, prin toate mijloacele posibile. Un astfel de mijloc a fost, fără îndoială, instituționalizarea teatrului german. Apărut, mai întâi, ca o necesitate firească, impusă de prezența masivă a germanilor în zonă (trupe de ocupație, funcționari, coloniști), teatrul german va prinde rădăcini și se va manifesta în detrimentul celorlalte etnii.

O primă tentativă de a da spectacole în Bucovina se semnalează încă din 1784. În

acel an, două artiste solicită o autorizație pentru câteva spectacole la Cernăuți, dar sunt refuzate de autorități pe motiv că „orășenii își vor cheltui economiile la teatru, ceea ce le-ar cauza greutatea”². La ce greutate făceau referire autoritățile, este lesne de dedus: imposibilitatea de a-și plăti impozitele și taxele. Știrile despre alte turnee sunt greu de aflat, documentele vremii neconsemnându-le în mod expres. Scriitorul Georg Drozdowschi, care s-a ocupat și de istoria teatrului german din Bucovina, spune că, în momentul ocupării de către austrieci în „Țara Fagilor” nu exista o tradiție în acest domeniu, lucru adevărat, iar populația autohtonă (românii), se distra mai mult cu jocurile de ursari sau alte obiceiuri folclorice. El semnalează, ca pe o primă mare manifestare, care a inclus și aspecte specifice reprezentațiilor teatrale, cea din 12 octombrie 1777, când populația Bucovinei a fost chemată să depună jurământul de credință față de împărat. Manifestarea, organizată de generalul von Splény a inclus o paradă militară, muzică (formația de lăutari a fost dată de Mănăstirea Horecea), un banchet organizat în două săli și o masă pentru 764 (!) de persoane³. Același Drozdowski ne informează că, în 1803, directorul unei companii de teatru, Philipp Bernt, a primit aprobare să dea o serie de spectacole în limbile germană și polonă, care să propage „exemple bune de îndreptare a obiceiurilor”⁴. Ținând cont de latura educativă a spectacolelor, autoritățile nu autorizau decât companiile teatrale bine cunoscute, iar cenzura era foarte drastică cu privire la repertoriu. În 1819, Martorell, directorul unei trupe de teatru, transformă un grajd din Cernăuți în sală de spectacole. Aici vor poposi trupele de actori până în jurul anului 1830. Deși, în 1822, guvernatorul Galiției a primit o solicitare din partea șefului direcției ținutale Bucovina, referitor la proiectul înființării unui teatru în Cernăuți⁵, acesta nu a fost aprobat.

Dacă la început, turneele trupelor străine, venite din Lvov, Arad sau Brașov (centre în care teatrul german prinsese oarecare rădăcini⁶), satisfăceau nevoia de spectacole a unui anumit segment de populație, cu timpul, înființarea unei instituții profesionale s-a impus cu acuitate, mai ales în Cernăuți, aici concentrându-se elita intelectualității și tot aici staționând și o serie de unități militare⁷. Spectacolele ocazionale se dădeau în casa lui Lazar Mihalowicz, unde exista o sală pentru balurile nobilimii și ale orășenilor înstăriți. Inițiativa construirii unui lăcaș de teatru i-a revenit lui Mathias Mondschein. El a înaintat la notariatul municipal din Cernăuți, în data de 29 martie 1825, o cerere prin care solicita o autorizație de construire a unei săli de dans cu galerie pentru 200 persoane⁸, prezentând și un plan în acest sens. El a aflat un sprijin, cel puțin moral, la principesa Wilhelmina din Casa de Austria. Aceasta, într-o vizită făcută la Cernăuți, a constatat lipsa unui local pentru spectacole și a considerat că slujbașii din administrația austriacă merită să aibă un astfel de local⁹. În aprilie 1826, cu prilejul celei de a doua vizite a prințesei, planurile clădirii inițiale se schimbă. Era prevăzută o sală cu 17 loje, parter și obișnuitul loc pentru galeria destinată publicului comun. Clădirea trebuia să mai aibă, pe lângă obișnuita scenă, două camere, o garderobă pentru actori și actrițe, o cameră de biliard, 10 cabine și un apartament pentru director. Din păcate, acest proiect n-a fost aprobat, deși se specifica expres că localul respectiv este destinat în principal, funcționarilor și militarilor. Consilierii municipali au considerat că deocamdată, populația orașului se poate mulțumi cu ceea ce există, un teatru presupunând nu numai anumite cheltuieli, dar și o supraveghere permanentă din partea autorităților. M. Mondschein face o nouă încercare pe lângă guvernul regional din Lemberg, pentru un alt proiect de teatru, cerere care i se aprobă, la 1 decembrie 1826. Dar nici acest proiect n-a prins viață.

În 1831 sosea la Cernăuți trupa lui Karl Slavik, din Tarnopol¹⁰, iar în 1834 obținea aprobarea, pentru a prezenta spectacole în limba germană la Cernăuți, Josef

Neuberg. Trupa acestuia din urmă avea un repertoriu variat compus din drame, opere, comedii și tragedii: drama *Abendstunde*, tragediile *Agnes Bernanes* și *Die Ahnfrau*, opera *Adine*, comediiile *Armuth und Edelsinn*, *Das arabische Pulver*, *Alle sind verheiratet* ș.a.¹¹.

În următorii patru ani nu se mai semnalează alte trupe de teatru la Cernăuți. Abia în octombrie 1836 actorul Alois Heim se abate din turneul prin „Gubernia Lemberg”, pe la Cernăuți și Suceava, prezentând câteva spectacole în limbile germană și polonă. În anul următor, în luna mai, Suceava este vizitată de trupa actorului Josef Rosen (Danilovschi)¹². Între 1830-1839, la Cernăuți, se vor da reprezentații teatrale în casa de pe Enzenberg-Hauptstrasse nr. 36, unde a fost cazinoul orașului (după unire, str. Regele Ferdinand). De abia în 1838-1839 se repartizează o clădire privată drept sediu pentru reprezentațiile teatrale. Era o casă mare din lemn, proprietatea lui Leon Beck, construită pe Rathausstraße nr. 7 (viitoarea str. „Regina Maria”, după 1918). Sala de spectacole avea 300 de locuri. Aici a jucat o stagiune și Alois Heim, iar o trupă condusă de Csabon a pus în scenă câteva opere italiene. Directorul acestei companii teatrale, Martorell, se va stabili în Cernăuți, ca profesor de muzică¹³. Din păcate clădirea va fi mistuită de un incendiu, în septembrie 1840. Pierderea pentru oraș a fost mare. De acum încolo, spectacolele se vor da în sala hotelului „Moldova”, proprietate a familiei Mikuli¹⁴. Inaugurarea sălii de la Hotelul „Moldova” s-a făcut cu opera *Puritanii* de Vincenzo Bellini, pe care autorul a scris-o la Paris în 1833¹⁵. Tot aici a avut un succes remarcabil tânărul virtuoz polonez Karol Lipinsky, cel ce adeseori era comparat cu Paganini¹⁶.

În ianuarie 1842 va da reprezentații teatrale compania teatrală a lui Frisch¹⁷. În 1843 revine trupa lui Alois Heim, dar va da greș, repertoriul prezentat neavând succes de public. În anul următor sosește trupa lui Franz Urbany. Acesta, deși nu avea un repertoriu valoros, s-a bucurat de concursul unor actori buni, care au trezit atenția publicului. În același an, 1844, au sosit, de la Iași, Elise Vernet și Santina Lussanti, care au susținut două concerte strălucite. Presa consemnează prezența la concerte a „aristocraților” moldoveni Lascăr Rosetti și Nicolae Răducanu¹⁸. Deși în notele sale manuscrise, istoricul Teodor Bălan spune că până în 1847 n-au mai fost trupe în Cernăuți, Horst Fassel semnalează existența unei trupe autohtone, în 1846, a lui Paul Trost, care a prezentat spectacole comparabile cu cele din Austria, Prusia ș.a.¹⁹. Faptul că trupele germane venite în Cernăuți nu rezistau mai mult de 2-3 ani, este pus greșit pe seama „izolării” orașului, Bucovina fiind o provincie de margine²⁰ ! Adevărul este altul. Până pe la mijlocul secolului al XVIII-lea și chiar câteva decenii după, populația provinciei a rămas majoritar românească. Colonizările cu populație străină, în special ucraineană, n-au dus și la sporirea, în aceeași măsură, și a vorbitorilor de limbă germană, cu excepția evreilor. Aceștia din urmă, dornici de a accede la mediile de cultură germană, și la poziția socială a etnicilor germani, își însușesc limba și chiar unele obiceiuri ale germanilor, practică o literatură de limbă germană și, implicit, preferă și manifestările culturale în această limbă. Cu toate acestea, amatorii de teatru în limba germană se reduceau la o anumită elită, un cerc limitat, care nu putea susține, material, cheltuielile mari impuse de deplasările trupelor de teatru. Ca urmare, lipsite de un sprijin financiar din partea autorităților, acestea nu rezistau mult timp, fiind nevoite să plece spre alte orizonturi.

În octombrie 1847 sosește în Cernăuți trupa condusă de Heinirch Küster dar, din cauza tulburărilor din imperiu, ca urmare a revoluției care se prefigura, reprezentațiile n-au mai avut loc. În 1848, la Rădăuți și Suceava prezenta spectacole trupa lui Träger. După înăbușirea revoluției pașoptiste din Imperiul Austriac, au trebuit să treacă câțiva ani buni până când să vină alte trupe. În 1853, Franz Urbany este autorizat să susțină o serie

de spectacole în orașele bucovinene, dar a întâmpinat greutăți din partea autorităților care au exercitat o cenzură severă. Această atitudine va avea un efect negativ pentru alte companii teatrale care doreau să vină în Bucovina. Autoritățile pretindeau să exercite un control absolut asupra conținutului spectacolelor și autorizau, de regulă, doar trupele de teatru care își câștigaseră deja o anumită notorietate²¹; reprezentațiile teatrale erau greu de susținut și din cauza lipsei unei săli de teatru adecvate, cea de la Hotelul „Moldova” degradându-se cu timpul, devenise, aproape, impracticabilă. Abia în 1854 este amenajat un nou spațiu pentru teatru. Cu toate acestea, timp de 8 ani, orașul a fost lipsit de prezența unor trupe valoroase de teatru, distanța foarte mare care despărțea Cernăuții de celelalte orașe mari ale imperiului, la care se adăuga cenzura severă a autorităților locale, erau descurajante. În general se jucau piese din repertoriul teatrelor din Austria, Prusia și din alte state germane. Abia pe la sfârșitul anului 1862 își fac prezența doi directori de teatru: Constantin Loboiko și Lucian von Eysenbach, cunoscuți în epocă, care solicită aprobare pentru câteva adevărate stagiuni. Pentru a nu se concura între ei, cei doi directori au hotărât să-și unească forțele. Astfel, cernăuțenii au putut asista la spectacole în limbile polonă și germană. Prezența lui Eysenbach este considerată ca un eveniment important în evoluția teatrului german din Bucovina²². La sfârșitul lunii noiembrie a anului 1863, cernăuțenii au parte, pentru un timp, de câte două spectacole de teatru pe săptămână, susținute în limbile germană, polonă și română, de către trupa lui Modrzejewski.

La 21 aprilie 1864, actorul Adolf Nadler a obținut concesiunea teatrului german din Cernăuți. În mai 1864 susține o „academie muzical-dramatică” actorul Wilhelm Capilleri. Acum sosește și directorul Gustav Sinnmayer²³, care obține dreptul de a folosi zilnic localul de teatru până la sfârșitul lunii mai 1865. Este primul semnal al unui teatru permanent. Sinnmayer va construi, pe un loc viran, un teatru de vară. În stagiunea de iarnă el își mută activitatea la Hotelul „Moldova”, câteva luni de zile fiind nevoit să împartă sala cu Fany Tardini, venită în turneu în Bucovina, reprezentațiile celor două trupe alternând. Trupa Tardini s-a bucurat, conform relatărilor vremii, de un succes deosebit, ea evoluând, seară de seară, cu sala arhiplină, lucru nemaîntâlnit până atunci, fapt care l-a pus pe Sinnmayer într-o situație dificilă, trupa acestuia fiind pe cale de a se despărți, din cauza lipsei profitului financiar. Din Cernăuți, Sinnmayer pleacă la Kolomeea și Stanislau. Un eveniment teatral este considerat recitalul cântăreței de operă Albertine Habrich²⁴. În noiembrie 1865, Sinnmayer este prezent la Teatrul german din Lemberg, dar revine la Cernăuți în toamna anului următor și va prezenta, din octombrie 1866 până în toamna lui 1867, spectacole în limba germană la Hotelul „Moldova”. În iulie 1867 întreprinde un scurt turneu la Suceava, Siret, Rădăuți, Gura Humorului și Câmpulung. În aceeași perioadă era semnalată în Bucovina prezența consorțiului „Blum und Amster”, în care a evoluat renumitul comic Karl Blasel. Dar evenimentul anului îl constituie, cu siguranță, concertul extraordinar al celebrei soprane Adelina Patti, dat la același Hotel „Moldova”²⁵.

În 1868 revine la Cernăuți Gustav Sinnmayer, obținând autorizație pentru a prezenta spectacole în limbile germană și polonă²⁶. I se aprobă o autorizație pentru perioada 1 octombrie 1868 – 15 aprilie 1869, timp în care susține o serie de spectacole la Cernăuți iar în decembrie, 12 reprezentații la Suceava. Acum se semnalează o puternică concurență între diferitele trupe de teatru din imperiu care doreau să vină în Bucovina. Ca să facă față acestei concurențe și să mențină viu interesul publicului, Wilhelm Amster introduce în programul său de operă și operețe, spectacole de circ și chiar baluri mascate. Între actorii companiei sale se aflau nume de rezonanță ca: Fr. Krusemit, Eduard Rupprecht, Adolf Korbel, I. Napoleon von Zdanowicz, B. Neme, Karolina Bischitz,

Simon Zack, B. Rechen, E. Schultz și M. Glowacki²⁷.

În februarie 1868 directorul teatrului particular din Viena, Franz Somleithner, a obținut o autorizație valabilă timp de trei ani, pentru a prezenta în sezoanele de iarnă spectacole de operă, operetă, comedii, drame etc. Acesta va da reprezentații și în unele din celelalte centre orășenești din Bucovina. În 1870 Sinnmayer întâmpină mari dificultăți financiare, ceea ce îi determină pe mulți actori ai trupei sale să-l părăsească. Unul dintre componenții trupei, kapelmaistrul Alois Wawra își formează propria trupă cu care dă reprezentații în Cernăuți (ianuarie-martie) și în alte orașe din Bucovina. În iunie același an, sosea trupa lui Jacques Kalvo (actor de comedie și regizor), de la Viena. El a prezentat spectacole cu comedii și operete și în iarna 1871/72. A urmat, în 1872, directorul La Fontaine cu spectacole de operă. În septembrie 1872 sezonul artistic a fost deschis de către directorul Louis Konderla. El va sta până în 1875, dând reprezentații tot la Hotelul „Moldova”. Dar aici sala era într-o stare atât de jalnică, încât, spune G. Drozdowski, nici publicul, nici actorii nu veneau cu plăcere²⁸. Abia la sfârșitul anului 1877 conducerea orașului Cernăuți s-a hotărât să aloce suma de 21.867 guldeni pentru construirea unui teatru, din lemn, solicitându-i arhitectului Josef Gregor să întocmească proiectul clădirii. În 1878 a început construirea clădirii la colțul străzii școlii (strada Turcească), cunoscută mai târziu sub numele de Teatrul Orășenesc Vechi. În această sală, cu o capacitate de 547 locuri, se vor da spectacole până în 1904. Primul director al teatrului a fost Diets, iar stagiunea, deschisă la 27 noiembrie 1878, a debutat cu piesa *Gustl von Blazewitz* și opereta *Zece fete și nici un băiat*. În 1896 la conducerea teatrului ajunge Richard Lowe care, printr-o bună administrație, asigură acestuia o perioadă de înflorire. Spectacolele s-au axat, în principal pe opere: *Lohrengrin* de Wagner, *Tänhäuser* și *Die fliegende Holländer* (Olandezul zburător), *Hänsel und Gretel* de Humperdinck (în care au jucat cu un succes desăvârșit Agata Bârsescu și Adolf Somenthal) ș.a. Tot acum debutează Hansi Niese, care va deveni un nume de referință pentru teatrul german din România²⁹. Clădirea Teatrului vechi a fost demolată în 1935. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, teatrul german se impune în viața culturală a Bucovinei, având rolul său distinct în peisajul multicultural al acestei provincii. După cum observă Horst Fassel, „a crescut numărul actorilor și actrițelor provenind din Cernăuți sau din Bucovina (...), au început să apară autori dramatici în Cernăuți, care au reușit, în parte, să obțină montarea pieselor lor în spațiul lingvistic german”³⁰. Aceasta explică și construirea, în 1904, a noii clădiri a teatrului, operă a arhitecților Fellner și Helmer, cei care au proiectat și clădirile teatrelor din Odessa, Iași și Viena. Noua clădire satisfacea toate exigențele. Aici se vor prezenta, ca și pe vechile scene, atât spectacole în limba germană (care aveau cea mai mare pondere), cât și în limba polonă, română sau ucraineană.

La 3 octombrie 1905 noua clădire a Teatrului Orășenesc este inaugurată cu spectacolul *Maria Theresia* de Franz Schöthan, special aleasă pentru un asemenea moment. Doi ani mai târziu, în fața teatrului era amplasată statuia lui Schiller³¹. În următorii 15 ani Teatrul German și-a îndeplinit funcția pentru care a fost creat. Numeroase piese de teatru, opere, operete, din repertoriul universal (autori clasici și contemporani), concerte ș.a. au văzut aici lumina rampei. Actori și cântăreți vestiți ca Adelina Patti, Adolf von Somenthal, Viorica Ursuleac au evoluat pe scena teatrului. Alții, precum Hansi Niese, Max Pallenberg și Paul Morgan și-au început cariera la Cernăuți. Primii pictori scenografi angajați la teatru au fost Attila Hörbiger și R. Romanowski. Unul dintre actorii vestiți ai vremii, mare comic, Felix Schweighofer a fost nu numai angajat al acestui teatru, dar a jucat la Teatrul Național din București. În anii premurgători declanșării primului război mondial, sub direcția lui Martin Klein (1907-

1912), teatrul cernăuțean ajunsese o instituție de prestigiu în Imperiul Austro-Ungar. S-a reușit punerea în scenă, în premieră, a unor piese de teatru, s-au stabilit relații de parteneriat cu teatrele din Braunschweig și din Brelau, iar în 1912 se obține chiar o subvenție importantă, de 10.000 de galbeni, de la guvernul Bucovinei³².

Din păcate, au venit anii cei grei ai războiului, iar Bucovina a devenit teatru de operațiuni militare, aflându-se, pe rând, sub diferite ocupații. Teatrul a fost închis, reluându-și activitatea după război, în 1919, în condițiile istorico-geografice noi, în care Bucovina a revenit la matcă, făcând parte din România Mare. Prima stagiune, organizată de directorul Wilhelm Popp³³, care a închiriat sala teatrului până în 1925³⁴, a cuprins comedii, opere și operete. Au jucat actori valoroși ca: Maria Fein, Conrad Veit, Max Pallenberg, Albert Heine, Paul Wegener, Hansi Niese și Alexander Moissi. Dar Bucovina nu mai era o provincie de margine a Imperiului Austro-Ungar, ci un teritoriu românesc. Era firesc ca să se producă transformări radicale și în viața culturală a acesteia, nu numai în plan politic și administrativ. Ca urmare, principala instituție de teatru trebuia să fie românească, fără însă a leza dreptul minorităților naționale la propria lor cultură, aceasta deoarece, în timp ce comunitatea germană, mult redusă numeric după război, prin migrarea unei bune părți a acesteia în spațiul german, dispunea de un teatru, unde se prezentau numai piese în limba germană, românii, la ei acasă, nu beneficiau de așa ceva. Demersurile pentru a se rezolva această problemă spinoasă au început în perioada imediat următoare Unirii. Astfel, la 15 aprilie 1920, George Voevidca și Teodor Nastasi întocmeau un proiect de reformă teatrală, prin înființarea Teatrului Național la Cernăuți, pe scena căruia să se prezinte piese în limbile română și germană³⁵. Din păcate, inițiativele de genul acesta întâmpinau fel de fel de obstacole. Autoritățile se vedeau în fața unei dileme greu de rezolvat. Aceasta, până în seara zilei de 29 decembrie 1921 (și nu 2 ianuarie 1922, cum consemnează sursele germane), când a fost provocat un incident care a dus la o măsură radicală. Există două versiuni asupra celor întâmplate: una germană, alta românească. Partea germană spune că în acea seară, pe scena teatrului se prezenta piesa *Hoții* de Schiller, avându-i ca interpreți principali pe Alexander Moissi și Alfred Viebach. Studenții români, turbulenți, au întrerupt spectacolul, care era spre final, strigând „jos” și „afară”. După puțin timp, spune G. Drozdowski, lucrurile s-au decis, teatrul ce aparținuse tuturor locuitorilor și-a pierdut funcția multinațională³⁶.

Versiunea românească sună altfel. Și nu avem de ce să nu-i dăm crezare, mai ales că surse diferite indică același lucru. În seara de zilei de joi, 29 decembrie 1922, studenții români de la Universitatea cernăuțeană, care conveniseră, din timp, cu conducerea teatrului, ca la ora 20, după terminarea spectacolului german, să prezinte pentru români un program cu piesa *Se face ziuă* de Zaharia Bârsan și câteva producții folclorice, s-au prezentat la teatru conform înțelegerii. Spectacolul lor fusese mediatizat în presa locală cu mult timp înainte, astfel că publicul avizat își procurase bilete și aștepta, răbdător, încheierea spectacolului actorilor germani. Dar conducerea teatrului a întârziat nejustificat spectacolul și românii, care așteptau într-un ger aspru, să le vină rândul, și-au pierdut răbdarea. În jurul orei 21:30, aceștia, în rândul cărora se aflau și mulți studenți, ocupă pur și simplu teatrul, într-un act spontan, nepremeditat³⁷. Membrii cercului studențesc *Arboroasa*, sprijiniți de colegii lor de la celelalte societăți studențești și de elevi de la diferite școli, au ținut teatrul ocupat trei zile. Au avut loc mitinguri studențești și manifestații pentru înființarea Teatrului Național românesc. Prefectul a intervenit în forță cu poliția, fapt criticat de presă. În ziua de 30 ianuarie 1923, autoritățile dădeau un comunicat oficial prin care se anunța: „Chestiunea teatrului național din Cernăuți este aplanată. Direcțiunea trupei de teatru din Cernăuți a cesionat contractul său de arendare

încheiat cu comuna Cernăuți, Ministerului pentru Culte și Arte, așa că de azi înainte, în baza acestui contract, teatrul de aici este și rămâne cedat Ministerului de Culte și Arte. Ministerul, în posesia căruia a trecut teatrul, îl declară „Teatru Național” și îl închină cultivării artei dramatice românești. Până la formarea și organizarea definitivă a trupei Teatrului Național din Cernăuți, Ministerul a găsit de bine să îngăduie trupei teatrale de aici (a lui Wilhelm Popp, n.n.), ca să-și termine stagiunea în Teatrul Național din Cernăuți, întrucât acesta nu va fi ocupat pentru reprezentațiuni românești. Teatrul Național din Cernăuți se va deschide solemn Miercuri 1 februarie a.c. prin o reprezentație de gală a Trupei Teatrului Național din Iași, sub conducerea personală a domnului director Codreanu³⁸. Putem spune că, din acest moment, românii se puteau bucura, la ei acasă, de un teatru național.

În ceea ce privește caracterul „multinațional” al Teatrului German, des afirmat de cercetători străini, lucrurile nu stau chiar așa. O privire atentă asupra a ceea ce s-a prezentat de-a lungul anilor pe scena acestuia, ne duce la concluzia că peste 90 la sută au fost spectacole în limba germană. Chiar și atunci când au fost invitați artiști străini, cum a fost cazul Aghatei Bârsescu³⁹, spectacolele tot în limba germană s-au dat⁴⁰ !

După cum observa Horst Fassel, Teatrul German din Cernăuți n-a manifestat nici un interes pentru celelalte culturi din Bucovina. „Impulsurile date au venit dinspre centru, din Viena, și tot ce se considera bun acolo a fost acceptat și în provincie”⁴¹. Astfel, peste ani, un cercetător german vine să confirme ideile lui I. G. Sbiera despre rolul acestei instituții care era străină, dacă nu chiar potrivnică intereselor naționale ale românilor. Și atunci, ne întrebăm: cum ar mai fi putut dăinui o astfel de instituție în condițiile făuririi statului național unitar român?

Cu toate acestea, indiferent de politica pe care a promovat-o Teatrul german⁴² din Cernăuți, el a constituit un factor incontestabil de cultură și progres în spațiul bucovinean, promovând dramaturgia universală originală, de valoare și cultivând gustul pentru arta teatrală. El nu a fost interzis sau îndepărtat din viața culturală a Bucovinei în momentul transformării Teatrului din Cernăuți în Teatru Național. Era normal pentru românii care, după mai mult de 100 de ani, se reintegraseră în granițele firești ale statului național român, să-și revendice drepturile. Clădirea teatrului și-a schimbat denumirea, iar statuia lui Friedrich von Schiller din fața lui, mutilată de trupele rusești ce ocupaseră orașul în timpul războiului, a fost înlocuită cu cea a lui Vasile Alecsandri, o mare personalitate, bucovineană prin adopție. Pentru că bucovinenii îl considerau pe Alecsandri de al lor, piesele lui jucându-se, de fiecare dată, cu casa goală. De fapt nici statuia lui Alecsandri nu va rezista mult, ea fiind înlăturată de trupele *eliberatoare* sovietice, în 1944, iar mai târziu, pe soclul gol va fi amplasată statuia Olgăi Kobilanskaia. Lucru inutil, după părerea noastră, deoarece, pe esplanada clădirii teatrului din Cernăuți este suficient spațiu pentru cei trei mari scriitori, Schiller, Alecsandri și Kobilanskaia, toți trei având un rol important în viața culturală a Bucovinei.

NOTE:

1. M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, (1774-1862), București, Editura Academiei Române, 1993, p. 156-158.

2. Wilhelm Formann, *Der Vorhang hob sich nicht mehr. Theaterlandschaften und Schauspielerwanderungen im Osten*, München, 1974.

3. Georg Drozdowski, *Zur Geschichte des Theaters in der Bukowina*, în *Buchenland*

Hundertfünzig Jahre Deutschum in der Bukowina, Hrsg. Von Franz Lang, München, Verl. Südostdeutschen Kulturwerke, 1961, p. 451-453.

4. *Ibidem*, p. 452; Horst Fassel, *Ambianța plurilingvă și Teatrul german din Cernăuți. Colaborare și concurență în creația teatrală*, în „Glasul Bucovinei”, an III, nr. 10, 1996, nr. 2, p. 42; Florin Pintescu, Daniel Hrenciuc, *Din istoria polonezilor în Bucovina*, Suceava, Editor Uniunea polonezilor din România, 2002, p. 79.

5. Arhivele Statului Regiunea Cernăuți (în continuare A.S.R.C.), F-1, inv. 2, f. 1, 2.

6. Horst Fassel, *Ambianța plurilingvă și teatrul German din Cernăuți. Colaborare și concurență între instituții culturale*, în „Analele Bucovinei”, IV, nr. 3/1997, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Studii Bucovina, Editura Academiei Române, p. 695.

7. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond T. Bălan, d. 18, *Zur Geschichte des deutschen Theaters in der Bukowina. 1825-1877*, f. 33-37.

8. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 33.

9. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 34.

10. A.S.R.C., F-1, inv. 2, d. 5881, f. 1-5.

11. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 37-39.

12. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 38.

13. Ludwig Ad. Stauffe-Simiginowicz, *Erinnerungen aus dem alten Czernowitz*, în *Bukowina Nachrichten*, oct. 1896, nr. 2432, p. 33; Georg Drozdowski, *op. cit.*, p. 453, 554.

14. Adalbert Mikulitsch, *Die Music in der Bukowina vor der Gründung des Vereins zur Förderung der Tonkunst 1775-1862*, Czernowitz, 1903.

15. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, fila 39; Iosif Sava, Luminița Vartolomei, *Dicționar de muzică*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 25.

16. Karol Josef Lipinsky (1790-1861), este un renumit violonist și muzician polonez, născut la Radzyn-Urlow. Între 1839 și 1840 se face remarcat în viața muzicală a orașului Dresda, unde a fondat un cvartet de coarde.

17. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 39, 40.

18. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 40.

19. Horst Fassel, *op. cit.*, p. 695.

20. *Ibidem*, p. 696.

21. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 40-42.

22. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 42, 43; Georg Drozdowski, *op. cit.*, p. 455, 456.

23. G. Sinnmayer era căsătorit cu actrița poloneză Helena Modrzejewska, cunoscută, mai târziu, în SUA sub numele de Helena Modjeska.

24. A.N.I.C., F. T. Bălan, *op. cit.*, f. 45, 46.

25. Georg Drozdowski, *op. cit.*, p. 456. Venirea Adelinei Patti în Bucovina a fost, într-adevăr, un eveniment de marcă. Cântăreața italiană (1843, Madrid-19129, Craig-y-Nos-Catle), a debutat la New York în 1859, a făcut o carieră strălucită, jucând aproape pe toate marile scene ale lumii. A făcut turnee și în România. Prezența sa în Bucovina demonstrează existența unui public meloman avizat.

26. A.N.I.C., F. T. Bălan, *Teatrul românesc în Bucovina (1855-1918)*, d. 19, f. 80.

27. A.N.I.C., F. T. Bălan, *Teatrul german*, f. 57, 58.

28. Georg Drozdowski, *op. cit.*, p. 475.

29. Wilhelm Formann, *op. cit.*; G. Drozdowski, *op. cit.*, p. 462, 463.

30. Horst Fassel, *op. cit.*, p. 696.

31. Idem, *Ambianța plurilingvă și teatrul German din Cernăuți. Colaborare și concurență în creația teatrală*, în „Glasul Bucovinei”, an III, nr. 10, 2/1996, p. 44.

32. *Ibidem*.

33. Fostul director, Paul Guttman, împreună cu o serie de artiști, a preferat să părăsească pentru totdeauna Bucovina.

34. A.S.R.C., F-43, inv. 1, d. 660, f. 128.

35. A.S.R.C., F-12, inv 1, d. 1634, f. 7-10.

36. G. Drozdowski, *op. cit.*, p. 464-465.

37. Horst Fassel, în studiile sale, când vorbește despre întâmplările de la sfârșitul anului 1921, pune în ghilimele cuvântul „studenți”, îndoiindu-se de adevăratul caracter al manifestațiilor de atunci.

38. A.S.R.C., F-43, inv. 1, d. 660, f. 265; vezi și Arh. Bibliotecii Bucovinei „I. G. Sbiera”, Fond doc. „Bucovina”, prof. Pinte Socaciu și prof. Reveca Dușceac-Prelipceanu, *Arboroasa. File din cronică vieții studențești cernăuțene*, manuscris dactilografiat, Suceava, 1982, p. 59-68.

39. Agatha Bârsescu (1861-1939) a fost prima actriță româncă (era născută la București) prezentă pe scenele teatrelor din Viena, apoi și din America, cu roluri în piesele: *Medeea*, *Antigona* de Sofocle, *Maria Stuart* de Schiller, etc.

40. Ileana Berlogea, *Agatha Bârsescu*, București, Editura Meridiane, 1972, p. 242-246; I. G. Sbiera, *Familia Sbiera...*, p. 400; Elena Niculiță Voronca, *Oaspetele nostru*, în „Gazeta Bucovinei”, nr. 99, 13/23 dec. 1892; Capus (Mihai Teliman), *Plimbări în zig-zag*, în „Gazeta Bucovinei”, 10/22 dec. 1895; Victor Morariu, *op. cit.*, p. 9, 10.

41. Horst Fassel, *Ambianța...*, în „Analele Bucovinei”, p. 699.

42. Consemnăm numele celor care au condus teatrul german de-a lungul timpului: Alois Hein (1843-1844), Paul Trost (1846-1848), Friedrich Träger (1848-1849); Carl Frieze (1850-1851), Anton Schweitzer (1857-1859), Ludwig Weber (1860-1861), Lucian von Eysenbach (1863-1864), Gustav Sinnmayer-Modrzejewski (1865-1866), Franz Leopold (1867), Friedrich Blum (1868), Alois Wawra (1870), Ludwig Kondera (1873-1876), Josef C. Dietz (1877-1879), Edouard de Croix și C. A. Kral (1880), Friedrich Dorn (1881), Albert Schiller (1882-1883), Sigmund Amanti și Leopold Enzinger (1884), Josef Hettler (1885), Berthold și St. S. Wolf (1886-1887), Albert Jeny (1889-1891), Adolf Siege (1892), Adolf Ranzenhofer (1893-1895), Richard Löwe (1896-1898), Leopold Kuhn (1899), Franz Schlesinger (1900), Leopold Kuhn (1901), Kuhn și Müller (1902-1904), Adolf Ranzenhofer (1906-1907), Martin Klein (1908-1912), Marius Faber și Heinrich Bertholdy (1913), Marius Faber (1914); între 1915-1918 Teatrul a fost închis; Paul Guttman (1918-1920), Wilhelm Popp (1920-1923).